

Jacek Świeca

Forma czynności prawnych po zmianach Kodeksu cywilnego z dnia 4 marca 2003 r.

Studenckie Zeszyty Naukowe 8/11, 31-36

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Forma czynności prawnych po zmianach Kodeksu cywilnego z dnia 4 marca 2003 r.

Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (weszła w życie 15 września 2003 r.) wprowadziła szereg zmian w Kodeksie cywilnym, także w księdze pierwszej – część ogólna.

Przedmiotem niniejszego artykułu są zmiany wprowadzone w dziale III tytułu IV Kodeksu cywilnego. Dział ten, zatytułowany „Forma czynności prawnych” obejmuje w chwili obecnej 10 artykułów.

Niektóre przepisy pozostały bez zmian, w niektórych dokonano tylko redakcyjnych korekt, w innych poważnych zmian. Pojawiły się również nowe artykuły.

Bez zmian pozostał pierwszy przepis tego działu: art. 73 § 1, który brzmi: „Jeżeli ustawa zastrzega dla czynności prawnej formę pisemną, czynność dokonana bez zachowania zastrzeżonej formy jest nieważna tylko wtedy, gdy ustawa przewiduje rygor nieważności”, oraz § 2 w brzmieniu: „Jeżeli ustawa zastrzega dla czynności prawnej inną formę szczególną, czynność dokonana bez zachowania tej formy jest nieważna”.

Wspomniana w tym przepisie „inna forma szczególna” to oczywiście forma zastrzeżona przez ustawę, a nie przez umowę stron. Przez inną formę szczególną należy rozumieć każdą formę różniącą się od formy określonej w § 1 pewnymi dodatkowymi wymaganiami – mogą one np. polegać na nadaniu umowie postaci aktu notarialnego itp.¹

Przepis art. 73 nie został, jak wspomniano, zmieniony, niemniej jednak związany jest z nim przepis art. 78. Artykuł ten składa się w chwili obecnej z:

- paragrafu pierwszego, który określa, jakim wymaganiom musi odpowiadać forma pisemna („Do zachowania pisemnej formy czynności prawnej wystarczy złożenie własnoręcznego podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli. Do zawarcia umowy wystarczy wymiana dokumentów obejmujących treść oświadczeń woli, z których każdy jest podpisany przez jedną ze stron”), oraz

---

¹ S. Dmowski, S. Rudnicki, Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza – część ogólna, Warszawa 2004, s. 307.

— paragrafu drugiego (zmienionego jedynie pod względem redakcyjnym) – w obecnym brzmieniu: „Oświadczenie woli złożone w postaci elektronicznej opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu jest równoważne z oświadczeniem woli złożonym w formie pisemnej” (dotychczasowe brzmienie: „...jest równoważne formie pisemnej”).

Jeśli chodzi o kolejny przepis – art. 74, podkreślić należy, iż § 1 tego artykułu pozostał niezmienny i brzmi: „Zastrzeżenie formy pisemnej bez rygору nieważności ma ten skutek, że w razie niezachowania zastrzeżonej formy nie jest w sporze dopuszczalny dowód ze świadków ani dowód z przesłuchania stron na fakt dokonania czynności. Przepisu tego nie stosuje się, gdy zachowanie formy pisemnej jest zastrzeżone jedynie dla wywołania określonych skutków czynności prawnej.”

Istotnej zmianie uległ natomiast § 2 tego artykułu. Przed wejściem w życie nowelizacji Kodeksu cywilnego, art. 74 § 2 brzmiał następująco: „Jednakże mimo niezachowania formy pisemnej przewidzianej dla celów dowodowych, dowód ze świadków lub dowód z przesłuchania stron jest dopuszczalny, jeżeli obie strony wyrażą na to zgodę albo jeżeli fakt dokonania czynności prawnej będzie uprawdopodobniony za pomocą pisma. Sąd może również dopuścić wymienione dowody, jeżeli ze względu na szczególne okoliczności sprawy uzna to za konieczne.”

W chwili obecnej (po dość istotnej modyfikacji) brzmi on: „Jednakże mimo niezachowania formy pisemnej, dowód ze świadków lub dowód z przesłuchania stron jest dopuszczalny, jeżeli obie strony wyrażą na to zgodę (czyli dotąd bez zmian), jeżeli żąda tego konsument w sporze z przedsiębiorcą, albo jeżeli fakt dokonania czynności prawnej będzie uprawdopodobniony za pomocą pisma”.

Wprowadzona zmiana polega zatem, z jednej strony, na rozszerzeniu wyjątku od wyżej wspomnianego zakazu, ale tylko wtedy gdy zażąda tego konsument (co jest wyrazem wzmocnienia pozycji konsumenta w procesie), a z drugiej strony, na zniesieniu uprawnienia sądu do przeprowadzenia takiego dowodu z urzędu (co z kolei jest wynikiem tendencji ustawodawcy do pozostawienia inicjatywy dowodowej w procesie cywilnym samym stronom i znoszenia uprawnienia sądu do działania w tym zakresie z urzędu).²

W art. 74 został wprowadzony ponadto § 3, który brzmi następująco: „Przepisów o formie pisemnej przewidzianej dla celów dowodowych nie stosuje się do czynności prawnych w stosunkach między przedsiębiorcami”.

---

² *Ibidem*, s. 313.

Wprowadzenie tego paragrafu było z kolei wynikiem uwzględnienia szczególnego charakteru obrotu gospodarczego i jego potrzeb. Obrót ten charakteryzuje się bowiem tym, że występujące w nim stosunki, które wynikają z czynności prawnych między przedsiębiorcami, mają charakter profesjonalny, który sprawia, że w stosunkach tych ograniczenia dowodowe, o których wspomniano wyżej, nie mają zastosowania.

Godne uwagi jest także, iż wprowadzenie do art. 74 paragrafu trzeciego spowodowało potrzebę skreślenia zdania drugiego w art. VI § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1963 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny. Artykuł VI § 2 tej ustawy brzmiał: „Ponadto w zakresie stosunków handlu zagranicznego pozostają w mocy przepisy art. 518–524 i 531 Kodeksu handlowego. W zakresie tych stosunków nie stosuje się przepisów Kodeksu cywilnego o formie pisemnej przewidzianej dla celów dowodowych” – właśnie to drugie zdanie zostało wykreślone. Stosunki handlu zagranicznego podlegają bowiem w chwili obecnej ogólnej normie art. 74 § 3 k.c.³

Kolejna istotna zmiana dotyczy skreślenia art. 75, który brzmiał:

„§ 1. Czynność prawna obejmująca rozporządzenie prawem, którego wartość przenosi dwa tysiące złotych, jak również czynność prawna, z której wynika zobowiązanie do świadczenia wartości przenoszącej dwa tysiące złotych, powinna być stwierdzona pismem.

§ 2. W wypadku gdy przedmiotem czynności prawnej jest rozporządzenie prawem do świadczeń okresowych lub zobowiązanie się do takich świadczeń, wartością prawa lub zobowiązania jest wartość świadczeń za jeden rok, a jeżeli świadczenia mają trwać krócej niż rok – wartość za cały czas ich trwania.”

Oczywiście czynności prawne, które zostały dokonane przed utratą mocy tego przepisu, podlegają w zakresie formy przepisowi dotychczasowemu.

Niemniej jednak, uchylenie tego przepisu, wymagającego odpowiedniej formy, formy pisemnej dla określonych w nim czynności prawnych, było niezbędne dla zapewnienia skuteczności prawnej oświadczeniom woli składanym przez Internet.⁴

Bez zmian pozostał art. 75¹:

„§ 1. Zbycie lub wydzierżawienie przedsiębiorstwa albo ustanowienie na nim użytkowania powinno być dokonane w formie pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi.” – co oznacza, że podpisy na poświadczonych dokumentach są składane w obecności notariusza; jeżeli natomiast podpis był złożony nie w obecności notariusza, osoba, która

---

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem*, s. 315.

podpisała, powinna uznać przed notariuszem złożony podpis za własnoręczny, co notariusz zaznacza w sporządzonym dokumencie. Notarialne poświadczenie podpisu jest dokumentem urzędowym, stanowiącym dowód tego, co zostało w nim urzędowo zaświadczone.”

Forma szczególna, wymagana przez § 1 tego artykułu, może być zastąpiona przez sporządzenie umowy w formie notarialnej, natomiast nie może jej zastąpić żadna inna forma. Z kolei forma ta nie zastępuje innej formy szczególnej wymaganej pod rygorem nieważności, np. formy aktu notarialnego dla przeniesienia własności nieruchomości.

„§ 2. Zbycie przedsiębiorstwa należącego do osoby wpisanej do rejestru powinno być wpisane do rejestru.

§ 3. Przepis § 2 stosuje się odpowiednio w wypadku wydzierżawienia przedsiębiorstwa lub ustanowienia na nim użytkowania.”

§ 4. Przepisy powyższe nie uchybiają przepisom o formie czynności prawnych dotyczących nieruchomości.”

Zmianie nie uległ również art. 76: „Jeżeli strony zastrzegły w umowie, że określona czynność prawna między nimi powinna być dokonana w szczególnej formie, czynność ta dochodzi do skutku tylko przy zachowaniu zastrzeżonej formy. Jednakże gdy strony zastrzegły dokonanie czynności w formie pisemnej, nie określając skutków niezachowania tej formy, poczytuje się w razie wątpliwości, że była ona zastrzeżona wyłącznie dla celów dowodowych.”

Przesądzające znaczenie ma zatem autonomia woli stron, które mogą same dokonać wyboru formy swoich czynności prawnych, jeżeli ustawa nie zastrzega dla nich określonej formy, która miałaby charakter bezwzględnie obowiązujący.

Należy stwierdzić, iż w przypadku, o którym mowa w zdaniu drugim, sąd nie dokonuje „w razie wątpliwości” wykładni oświadczeń woli, lecz od razu uznaje, że umowa pisemna została zawarta w celach dowodowych.⁵

Poważne zmiany dotyczą natomiast art. 77.

Niewłaściwa redakcja dotychczasowego art. 77 powodowała powstanie wielu wątpliwości – zarówno w piśmiennictwie, jak i w judykaturze.⁶

Artykuł 77 uprzednio brzmiał: „Jeżeli umowa została zawarta na piśmie, jej uzupełnienie, zmiana albo rozwiązanie za zgodą obu stron, jak również odstąpienie od niej powinno być stwierdzone pismem.”

Obecnie art. 77 brzmi:

„§ 1. Uzupełnienie lub zmiana umowy wymaga zachowania takiej for-

---

⁵ Wyrok SN z dnia 5 września 1997 r., I PKN 283/97, OSNAPiUS 1998, Nr 11, poz. 331.

⁶ S. Dmowski, S. Rudnicki, *op.cit.*, s. 320.

my, jaką ustawa lub strony przewidziały w celu jej zawarcia” – jest to zatem jasna i precyzyjna zasada ogólna dotycząca każdej umowy.

„§ 2. Jeżeli umowa została zawarta w formie pisemnej, jej rozwiązanie za zgodą obu stron, jak również odstąpienie od niej albo jej wypowiedzenie powinno być stwierdzone pismem” – w zasadzie tak jak poprzednio, podkreślić należy jedynie, że chodzi raczej o to, ażeby potrzebne oświadczenie woli było stwierdzone podpisanym dokumentem, co wcale nie jest jednoznaczne z zachowaniem formy pisemnej dla samego oświadczenia woli.

Wystarczy więc sporządzenie i podpisanie np. odpowiedniej notatki stwierdzającej dokonanie powyższej czynności prawnej.⁷

Natomiast inaczej jest w sytuacji opisanej w § 3: „Jeżeli umowa została zawarta w innej formie szczególnej, jej rozwiązanie za zgodą obu stron wymaga zachowania takiej formy, jaką ustawa lub strony przewidziały w celu jej zawarcia; natomiast odstąpienie od umowy albo jej wypowiedzenie powinno być stwierdzone pismem.”

Dodany został art. 77¹: „W wypadku, gdy umowę zawartą pomiędzy przedsiębiorcami bez zachowania formy pisemnej jedna strona niezwłocznie potwierdzi w piśmie skierowanym do drugiej strony, a pismo to zawiera zmiany lub uzupełnienia umowy, niezmiennie istotnie jej treści, strony wiąże umowa o treści określonej w piśmie potwierdzającym, chyba że druga strona niezwłocznie się temu sprzeciwiła na piśmie.”

Ustawodawca wprowadził zatem możliwość tzw. modyfikującego przyjęcia oferty.

Przepis ten uwzględnia potrzeby profesjonalnego obrotu określone w konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów. Ma to odformalizować i uprościć profesjonalny obrót w sytuacji, w której same strony dały temu wyraz zawierając umowę bez zachowania formy pisemnej. Tego typu sytuacja ma miejsce w nieskomplikowanych stosunkach prawnych, w których zazwyczaj wartość umowy jest niewielka.⁸

Artykuł 78 i zmiany dotyczące tego przepisu zostały omówione wyżej.

Artykuły 79, 80 i 81 pozostały bez zmian, a ich treść zostanie jedynie przypomniana poniżej.

Artykuł 79: „Osoba nie mogąca pisać, lecz mogąca czytać może złożyć oświadczenie woli w formie pisemnej bądź w ten sposób, że uczyni na dokumencie tuszowy odcisk palca, a obok tego odcisku inna osoba wypisze jej imię i nazwisko, umieszczając swój podpis, bądź w ten sposób, że zamiast składającego oświadczenie podpisze się inna osoba, a jej podpis

---

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, s. 321.

będzie poświadczony przez notariusza lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę lub marszałka województwa z zaznaczeniem, że został złożony na życzenie nie mogącego pisać, lecz mogącego czytać.”

Nadmienić należy, że po wejściu w życie ustawy o podpisie elektronicznym osoba nie mogąca czytać może, niezależnie od sposobu, o którym mowa w art. 79, złożyć prawnie skuteczne oświadczenie woli w postaci elektronicznej, opatrzone przez nią jej bezpiecznym i weryfikowanym za pomocą – i w okresie ważności – kwalifikowanego certyfikatu podpisem elektronicznym.⁹

Artykuł 80: „Jeżeli osoba nie mogąca czytać ma złożyć oświadczenie woli na piśmie, oświadczenie powinno być złożone w formie aktu notarialnego.”

Oczywistym jest, że formy tej nie może zastąpić elektroniczna postać oświadczenia woli, ponieważ ani ustawa o podpisie elektronicznym, ani inna ustawa nie zrównuje tej formy z formą aktu notarialnego.¹⁰

Artykuł 81:

„§ 1. Jeżeli ustawa uzależnia ważność albo określone skutki czynności prawnej od urzędowego poświadczenia daty, poświadczenie takie jest skuteczne także względem osób nie uczestniczących w dokonaniu tej czynności prawnej (data pewna).

§ 2. Czynność prawna ma datę pewną także w wypadkach następujących:

- 1) w razie stwierdzenia dokonania czynności w jakimkolwiek dokumencie urzędowym – od daty dokumentu urzędowego;
- 2) w razie wzmianki na obejmującym czynność dokumencie jakiegokolwiek wzmianki przez organ państwowy, organ jednostki samorządu terytorialnego albo przez notariusza – od daty wzmianki.

§ 3. W razie śmierci jednej z osób podpisanych na dokumencie datę złożenia przez tę osobę podpisu na dokumencie uważa się za pewną od daty śmierci tej osoby.”

W związku z tym przepisem godne uwagi jest dodatkowo zrównanie z urzędowym poświadczeniem daty (datą pewną) podpisu elektronicznego znakowanego czasem (znakowanie czasem jest to usługa certyfikacyjna dokonywana przez podmiot świadczący usługi certyfikacyjne, polegające na dołączaniu do odpowiednio oznaczonych i opatrzonych danych w postaci elektronicznej oznaczenia czasu w chwili wykonania tej usługi oraz poświadczenia elektronicznego tak powstałych danych przez podmiot świadczący tę usługę).¹¹

---

⁹ *Ibidem*, s. 332.

¹⁰ *Ibidem*, s. 333.

¹¹ *Ibidem*, s. 334.